

opravdově myslí a chce je prožehnout a prosvítit básnickým světlem, — to jest případ nemožný prostě v kulturních zemích západních. To jest něco, co zůstane již smutnou výsadou „individualismu“ p. Listova.

Ad vocem mých dvou knih o zvěčnělé Růžně Svobodové¹

Ve Venkově z 10. t. m. posuzuje p. Arne Novák sbírku mých veršů Strom bolesti a implicitě i vzpomínky In memoriam Růženy Svobodové a dochází k závěrům, jichž nemohu nechati bez poznámek: jde o věci zásadního dosahu kritického a týkají se ne pouze mé osoby.

Pan Arne Novák soudí, že má sbírka veršová i mé vzpomínky prózové vyšly ze záměru jakéhosi svatořečení Růženy Svobodové; že prý „rozhodl jsem se pro dílo mytologické a pro postup legendární“ místo široké složitě metody kritické a že tedy za skutečnou Růženu Svobodovou podávám jakési idealisticky zjednodušené schema, „portrét imaginární“: slovem, že tvořím mythus a legendu o Růžně Svobodové.

Nic křivějšího než toto tvrzení p. Novákovo. Předně: nerozhodoval jsem se vůbec. Obě knížky vytryskly ze mne silou eruptivnou, obě byly mou vnitřní nutností: musil jsem je napsat, neměl-li jsem se zalknout; a mohl jsem je napsat pouze tak, jak jsem je napsal, — jiné možnosti, jiné volby mně vůbec nebylo. Měl-li jsem jakou snahu, bylo to jen to: *podati skutečnost a jen ji* — byla a je mně tak krásná, že si nad ni nic krásnějšího nedovedu představit.

A tak podávám v knižce In memoriam skutečnost *historickou*, v Stromu bolesti skutečnost *básnickou*. Nic víc, nic míň. Knižka In memoriam chtěla zachytiti živoucí jedinečnou bytost v jejich *jedinečných* rysech, v jejich *zvláštnostech* myšlení, jednání, citění, tvorby, života až do způsobu mluvy i výrazu — to kouzlo osobnostní, které navždy rozptýluje smrt. Literatura jest zde až na místě druhém; na místě prvním stojí živoucí dýšící osobnost lidská. *Literární* portrét a *literární* studii podal jsem ostatně již dříve v knize Duše a dílo. *Životnost a věrnost podoby*, to byl jediný můj cíl v knižce In memoriam. A když mně potvrzovali přátelé a známí Růženy Svobodové — smím snad uvést mezi nimi, aniž se dopouštím nediskretností, i dr Alici Masarykovou, poněvadž jest soudce stejně bystrý jako mně osobně vzdálený —, že této životné věrnosti jest dosaženo, že jim má knížka zvěčnělou vyvolává a zpřítomňuje až do jejich posunů a do jejího hlasu, byl jsem spokojený; nechtěl jsem nic jiného.

Zejména byla mně vzdálena jakákoli snaha vyráběti novou světicí; proto zaznamenal jsem i její slabosti a slabůstky. Napsal jsem prostě, *co a jak jsem viděl*, — nic víc a nic míň. Že jiní mohou viděti jinak, nepopírám; a zejména nepopírám, že literární domovnici a komorníci čeští viděli jinak — ti domovnici a komorníci, pro něž není nejen svěťce a svěťce, nýbrž ani reka a rekyň. Ale že by tato fauna, která není jen našim českým specifíkem, měla míti přístupu do literární historie, nezdá se mně oprávněným; *cizí* literární historie alespoň velmi čistotně se před ní uzavírá.

1 - In memoriam Růženy Svobodové a Stromu bolesti, cyklu básní z r. 1920.

Pan Arne Novák napovídá v tomto feuilletoně, že skutečnost byla prý mnohem složitější, než jak ji podávám já: prý Růžena Svobodová byla mravně i umělecky člověk posud nevykoupený, někdo, kdo po dokonalosti teprve *toužil* a o ni *zápasil*. . . Držme se, abychom neupadli v literární domovnictví a nekřísili k novému životu nebožtíka Nájemníka, pouze umění slovesného. A tu nesouhlasím naprosto s tvrzením p. Novákovým, že zvěčnělá teprve „se prodírala k prostotě čisté linie zahořklou groteskou“ a že teprve „se vykupovala dělnou láskou k malým z pýchy a povýšenosti *vylučného* aristokratismu“. Předně: nechápu, že jest nějaký vnitřní rozpor mezi „zahořklou groteskou“ a prostou čistou linií; znám velmi hořké grotesky, napsané velmi čistě a prostě. (Nemyslím tím ovšem grotesky K. M. Čapka, jimž se tolik podivuje p. Arne Novák, nýbrž na příklad veletrpkou arcigrotesku Anatola France Ostrov Tučňáků.) Po druhé: nenalezneš zahořklých grotesek v poslední básnické tvorbě Růženy Svobodové; jedna dvě povídky knihy Po hostině svatební, jež by se snad s nějakou oprávněností daly tak nazvat, vznikly mnohem dříve, a Děťství hrdinné a bezpomocné a Ráj, díla charakteristická pro její údobí poslední, jsou sama láska a něha, sama uzralá milostnost, sama střídmá cudnost slova a výrazu. A rovněž tak: nikdy v ní nebylo pýchy a povýšenosti *vylučného* aristokratismu; nejen není ho v knihách posledních, není ho vůbec *nikde* v díle jejím: byl-li v něm jednu chvíli aristokratism výtvarně umělecký, nebyl vylučný: nevyklučoval nic a nikoho než nevdělanost a surovost, a těch vylučuje i opravdový demokratism.

Pan Arne Novák napovídá cosi o tragických rozporech v duši zvěčnělé, o nižších démonech, nevykoupeném já jejím atd.; a insinuuje mně známost o nich a ukládá mně uměleckou povinnost odhaliti je světu a zpodobiti je mým uměním — „nikomu nebyly prý lépe známy než mně, nikomu prý psychologicky dostupnější“. Lituji velmi, že musím pokaziti p. Novákovi tuto ilusi, mně ostatně tak blahovolnou a blahopřejnou; *ale já o nich opravdu nevím* a vic: bojím se doopravdy, aby ten prožluklý mythus a tu prožluklou legendu netvořil zde p. Novák, který vyšel je mýtit.

Mám takovou úctu k duši lidské a ke *všemu* jejimu dění a jsem tak vzdálený všeho literárního domovnictví, tak zbožně bezpředsudečný, a uctívám v každém rozporu tak příští harmonii a v každém démonu tak příštího anděla, že bych se byl jim rád poklonil i zde — a právě zde —, kdybych jich byl našel, kdybych byl o nich věděl, kdybych je byl viděl!

Ale přenášeti *své* rozpory a *své* bouře do bytosti zvěčnělé — a ničeho jiného nepožaduje ode mne vlastně p. Novák —, k tomu jsem práva neměl. To by mně bylo stejně lidsky nepravdivé jako umělecky nestylové. Táže-li se p. Novák, nebyla-li by taková lyrická malba zvěčnělé podle obdoby mého dualistického nitra (tak alespoň je na svých decimalkách zvažil a odhadl p. Novák!) sám vrchol stylu a umění, odpovídám *rozhodným*: *Nikoli!* Již proto nikoli, že lyrika není vhodným nástrojem pro psychologickou problematičnost a kritické portrétnictví, a již proto ne, že může-li se v ní něco zákonně odraziti, jest to jen její *podmět*, a nikoli její *podnět*. Žádati od lyriky „složitost kritického pohledu“ jest tolik jako hledati na růžovém keři jablka nebo hrušky. Říší i silou lyriky byla a bude vždycky extase, ohnivě křídlo lásky a viry, plamen bolesti a radosti, vzlet za věčností; jsou-li ony v mé knize, dobře jest s ní: a nejsou-li, nezachránil by jí ani kritický recept p. Novákův. Naopak: dobil by v ní i to dobré, co by tam snad náhodou bylo. . .

Pan Arne Novák nalézá v mých básních i „úmyslné kazы a pokřiveniny“. I zde jest p. Novák ke mně příliš blahovolný, rozhodně blahovlnější, než zasluhuji. Jest mně líto, ale musím rozhodně odmítnout kritické protekcionářství svého p. posuzovatele. Nikoli: není *úmyslných* kazů a pokřivenin v mých verších; jsou-li, jsou jen *bezdělné*, t. j. *nechtěl* jsem nijakých kazů a pokřivenin; a jsou-li tam přece, dostaly se tam jen *mou slabostí a nedostatečností tvořivou*. Slova: úmyslný kaz a úmyslná pokřivenina mohou míti jediný rozumný smysl: mohou znamenati jen něco vypočteného na efekt, dopočítávajícího se jakési pozorností čtenářovy. Takové pokřiveniny dělá virtuózně a se zálibnou horlivostí na příklad p. K. M. Čapek, týž, na něhož píše léta a léta kritické panegyriky p. Arne Novák a kterého klade na sám vrchol českého umění slovesného.

Ale já jsem tvor příliš prostoduchý a také příliš neohebný a nemotorný k takové vyšší akrobatice slovesné; a nadto, upřímně mluveno, byla by mi v mém případě dokonale odporná jako nepravdivost a tím i nestylovost.

Já tedy zcela prostě hledal jsem i ve výraze jen a pouze *pravdu svého nitra*; chtěl jsem vysloviti své nitro zákonně čistě a výrazně — nic víc, nic méně. Nic zbytečného a všecko podstatné. Nijaký planý dekor, nijaký papier máché, nijaké papírové květiny a girlandy: jen samo jádro, jen samu strukturu a tektoniku vnitřního děje. Vyrůstí ze slepé beztvaré tmy hmatem, jako z ní hmatem vyrůstá květina i blesk. . .

Sem, k zákonnosti této vnitřní tvůrčí logiky, měl přihlídnouti p. Novák. Pak by byl sotva napsal, že „se úzkostlivě vyhýbám harmonisaci“, když každé dítě musí vidět, že k ní směřuji jako k cíli a že jí — jsem tak směle domnívati se toho — i dosahuji. Pak by byl nepsal jen „o namnoze disonujících verších“, neboť by byl musil uslyšeti i harmonii přečetných veršů jiných. Ovšem: harmonie není něco, co se dá zahvízdat jako snadná libivá melodie; hudebnost v tomto smyslu slova bude mně vždycky odporná, třebaž se jí říkalo „*pisňové stříbro*“. Pravá harmonie jest mně vnitřní hudba, která leží až za prahem hudby fyzické. . .

Kritik v pravém smyslu slova má při lyrice jediný, ovšem velmi těžký úkol: ukázati a *dokázati* vnitřní nutnost nebo zbytečnost toho kterého výrazu básnického a ukázat a dovésti to z něho samého jako buď logickou charakternost, souvislost a důslednost nebo nekarakternost a děravost. V prvním případě jest zde styl, v druhém nestylovost. Všecko ostatní jest buď plané mluvení do větru nebo klep maskovaný lžikritikou.

Ještě pan Arne Novák

Podržel jsem ve své replice kritické zreadlo kritice p. Novákově a ukázal jsem, jak vratkými a nepřesnými sudidly a jak nejasnými pojmy pracuje. Literární odborníci a znalci vědí, jak závažná jest má metakritika a jak pečlivého vyvrácení musila by dojití, aby nepoškodila vážně kritickou reputaci p. Novákovu.

Místo diskuse, k níž vyzývala redakce Venkova, dostalo se mně však od p. Nováka sotis.

Obíráti se po nich dále p. Novákem pokládám za zbytečné. Pan Novák podal zde sám svůj autportrét tak věrný, že netřeba ho dokreslovati. Každé literární dítě ví, koho a čeho útočištěm je v takových případech „objektivnost“, a proto

shledávám i zbytečným dovolati se dopisů, jež mně psával p. Novák a v nichž navýsost velebival právě tu mou t. zv. „kritiku lásky a nenávisti“, již dnes tak směšně zatracuje.

Jen jednoho musím se dotknouti: dovolával-li jsem se soudu dr Alice Masarykové, bylo to proto, že se se zvěčnělou stýkala v poslední době *velmi často, skoro denně*, v práci sociální.

19. května 1921.

Ještě kus literárních mravů českých

Ve své stati „Ad vocem mých dvou knih o Růženě Svobodové“ uvedl jsem jako argument o nejasnosti a nepromyšlenosti sudidel p. Novákových příklad K. M. Čapka, jeho groteskních karikatur čili „pokřivenin“, jež neshledává pokřiveninami p. Novák, ačkoliv je shledává pokřiveninami snad celý ostatní svět.

Smysl mých několika vět byl tento: *Nevidí-li p. Novák „pokřivenin“ u p. Čapka, nemůže jich viděti ani ve Stromu bolesti*. Hrot těchto vět byl obrácen proti p. Novákovi a měl ho přijmouti, aby nám jasně definoval, co nazývá „pokřiveninou“, aby jasně a určitě pověděl, kde jsou a proč tam jsou „pokřiveniny“ a proč jinde jich není atd. Šlo mně prostě o *vyjasnění otázky zásadní důležitosti v české literární kritice*, která působí mnoho zmatku a zaviňuje její dnešní nízkou úroveň; neboť ta jest všude tam, kde se užívá „kulatých slov“ jako sudidel, t. j. slov přesně nevymezených a nesvedených v pojmy.

Pan Novák se odpovědi vyhnul, ale za něho, svého patrona, vrhá se do boje v poslední Cestě p. K. M. Čapek, a sice ryze po česku a ryze po čapkovsku: podezíráním, pomluvkami, otiskováním soukromých dopisů. Zde to máš: chtěl jsi míti diskusi — a zato zacházejí s tebou jako s padělatelem směnek. Místo tříbení pojmu touha vyvolati skandál a jarmareční sensaci všemi prostředky a zvrhnout literární debatu do novinářských patoků. . .

Na vysvětlenou *slušným* lidem byl jsem nucen napsati proto tyto řádky.

1. Je pravda, že jsem napsal kdysi příznivý referát o Kašparu Lénovi do Noviny, a — jak praví sám Čapek — „*prolomil tím led české kritiky*“, zaujaté tehdy proti Čapkovi. A učinil bych to dnes znova přes to, že jsem tím vyvolal u K. M. Čapka jakýsi záhadný a povážlivý cit, jemuž on říká „*ohromená vděčnost*“. *Neboť K. M. Čapek byl tehdy podečován skoro tak nehorázně, jako je dnes přecečován*. Došel jsem k poznání, že se Čapkovi křivdí, a poznání to jsem probojoval ústně i písemně — a ovšem probojoval s entusiasmem spíše než s criticismem, poněvadž bez entusiasmu se posud žádný boj nevybojoval.

2. Je pravda, že jsem chválil v soukromém dopise K. M. Čapkovi jeho novelu *In articulo mortis a chválil bych ji i dnes, neboť i dnes soudím, že je znamenitá*. Ale pozor: nechválil bych již tak vroucně vondrejcovského románu, v nějž přelil p. Čapek později své novely. Ten román jest totiž *jako celek slabší než jeho jednotlivé původní novelové složky* — a to právě je pro Čapkovu tvorbu a její meze charakteristické.

3. Ale jest zřejmá nepravda, že jsem změnil *teprve dnes* svůj kritický názor na Čapka. *Nikoliv. To stalo se již r. 1917; tehdy 8. března ve Kmeni (I, 4) vyslovil jsem*